

КОНТРАСТЕМА ЯК КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИНЦИП РОЗГОРТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Дудок Р.І., Гриня Н.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

З давніх часів мислителі та художники відзначали, що феномен контрасту відіграє важливу роль у впливі на реципієнта. Мислення людини за своєю суттю є діалектичним. Коли описуємо та досліджуємо певний об'єкт реальної дійсності, то розглядаємо його як щось ціле, узагальнене, яке містить у собі протилежні властивості. Тобто, об'єкт дослідження аналізуємо шляхом протиставлення або ототожнення його різних ознак. Розум людини прагне виокремити головну суть у різноманітності та єдності протилежностей, у полярності думок, у вияві контрастності. Стаття присвячена дослідженню контрастеми, її композиційно-стилістичному принципу у художньому тексті.

Опозиції в художньому тексті, що лягли в основу контрастеми, досліджуються Г.В. Андрєєвою (1998), Л.А. Матвієвською (1978), Л.А. Новиковим (1998), В.В. Одинцовим (1980). У працях зазначених вчених контрастема (як літературно - композиційний прийом) розглядається як принцип організації художнього тексту.

Наявність семантичних опозицій мови у художньому дискурсі не може бути остаточно визначена, оскільки вона перманентно поповнюється і збагачується. Так, опозиційні пари антонімів підтверджують їх семантичне та стилістичне різноманіття. Найяскравіше контрастність значень виражають лексичні антоніми, які належать до стилістичних засобів вираження думки. За допомогою контрастного зіставлення фактів найкраще експлікується їх семантична сутність, адже саме у контрастній формі антоніми дають оцінку відповідним фактам реальної дійсності.

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати феномен контрастеми, а *завдання* – розглянути її лексико-стилістичний принцип в художньому тексті.

Текст, як смислова цілісність системи, проявляється у відносинах близькості і протиставлення. Поєднання непомітного, різьке зіткнення полярностей, розкриття взаємовиключних сторін однієї й тієї ж сутності супроводжують художнє освоєння світу. Основа художніх творів світової літератури насичена контрастними засобами вираження, які узагальнюємо під універсальним феноменом контрастом, для прикладу: *life – death* (життя – смерть), *kindness – evil* (добро – зло), *love – hate* (любов – ненависть), *earth – sky* (земля – небо), *eternal – earthly* (вічне – земне), *happiness – suffering* (щастя – страждання) та ін.

Л.С. Виготський так і зазначає, що в художньому творі завжди закладена деяка суперечність, як психофізіологічна основа опозиції, внутрішнє напруження

між формою і змістом [2, с.197]. Так само, у тлумачних словниках визначення контрасту подано не чітко [3, 7, 9, 12, 13, 14], або надто широко. Скажімо, згідно «стилістичного енциклопедичного словника» контраст описується як «одна з двох взаємопов'язаних загальних закономірностей вживання стилістично значущих одиниць, що полягають у розбіжності (контрасті) стилістичних забарвлень слів (або більшості слів) у висловленні» [9, с.483].

Акцентуємо увагу на тому, що контрастема виникає у результаті появи неочікуваного елемента (стилістичної фігури, відмінної граматичної форми) в нейтральному контексті. Таким чином, вона знаходить своє вираження в системі різнорівневих опозицій (лексичних, стилістичних, синтаксичних), і функціонує як один з видів семантико-стилістичної організації тексту.

У процесі дослідження емпіричного матеріалу композиційно виявлено такі типи контрасту:

1) семантичний контраст, в якому спостерігається поєднання несполучених понять; на лексичному рівні своєрідним його проявом виступає оксюморон;

*And she thought of all the people in the world whose arms are aching and empty to hold the dead, and of how in stories, and very occasionally in sober fact, the cold and the sea give back what they have taken, or appear to have taken. <...>A life in death, Sophy Sheekhy thought, turning discreetly away from Mrs Papagay's dishevelled rapture to the inky **black of the sky and the sea, beyond the lamplight.*** [11, с.290], в якому спостерігаємо поєднання несполученого: *A life in death.*

2) стилістичний контраст, що є поєднанням у тексті різностильових елементів; стилістичний контраст «як створення у промові образних, метафоричних висловів» [9, с. 483]; наприклад:

He wanted to feed off her life, and was invading the very fibre of her nerves with his death. The surface of her thought was that she would never again, never again try to come into the presence of the terrible dead, and this time too the depths of the still dark places of her were stirred with terror too, his terror, her terror, the terror of the tearing-out of life from flesh and of the energy of love for whatever remained when that was gone. [11, с.274], де бачимо поєднання різних стилістичних елементів: антонімів – *life :: death*; повторів – *never again, never again, with terror too, his terror, her terror, the terror.*

Приклади засвідчують, що контрастема – є упорядкованою композиційно-стилістичною структурою, в якій ефект контрастеми експлікується як мовними одиницями лексико-семантичних та синтаксичних моделей, так і їх стилістичними засобами. Лексико-семантичними компонентами контрастеми можуть слугувати: семантика антонімів, зокрема заперечення (загальне), марковане часткою "not", займенником "no", прислівником "never" "nothing", словами-зв'язками "on the contrary", "otherwise", "nevertheless" та ін. Наведімо низку прикладів:

e.g. *'There was something, but it was nothing.'* [10, с.206].

- можливе часткове заперечення, марковане часткою "not": *"I had a dream, which was **not** all a dream", "which answered **not** with a caress"*.

*e.g. It was the room of someone no longer a boy but not **yet** a man; of someone in a place between innocence and realisation, on the path of discovery. <...> Mary was fighting to hold on to or whether his journey had ended. Was he forever to exist in time as no longer a boy and not yet a man, in an in-between place as an in-between person with nothing fully whole, nothing fully realised? [10, с.326].*

- повне заперечення, марковане займенником "no", "neither...nor":

*I have **nothing** real to give - **no** pearls, **no** emeralds, I have **nothing** - but I wanted so much to give you something - . [11, с.51].*

У художньому тексті антитезу та оксюморон розглядають як різновид семантичної контрастемі, що характеризуються як семантичні фігури. Під фігурою мови, услід за Ю.М. Скребньовим, розуміємо «синтагматично утворені засоби виразності» [8, с.162].

З метою контрастного відображення авторських ідей щодо реальної дійсності найчастіше використовують антоніми. Додамо, що стилістичні функції антонімів у художньому тексті тісно пов'язані з особливостями їх семантики, сполучуваності, тематичного, структурного, типологічного різновиду. У цьому аспекті виокремлюємо такі функції антонімів:

➤ стилістичні функції, притаманні усім образотвірним засобам, передаються через описову функцію та функцію емоційного впливу); для прикладу:

*She believed that in that poem she stood accused. She had not read it at first, as she did later, in the way the wife, or child, **or friend or enemy** of a novelist ruffles through the pages of the latest stories <...> She had read it with **love and tears**, as she read all Alfred's poetry, <...> which they had called the Husks -they 'shucked' the seed-corn of the poetry in **passionate** debates, they read Alfred's and Arthur's prescribed '**sensuous**' poetry -<...> Their highest term of approbation was '**wicked**' by which they meant '**thrilling**', **disturbing**, **passionate**. Emily Jesse wondered sometimes, as tremulous Emily Tennyson had not, what had possessed them to choose **such a dry, lifeless name** for themselves, the papery container that held **the ripe grain**? [11, с.233].*

У наведеному уривку з роману А. Байєтт «Angels & Insects» спостерігаємо емоційний вплив на читача через опис почуттів героїні, підсилюючи їх антонімічними парами: *friend or enemy, love and tears, passionate :: 'sensuous', 'wicked' 'thrilling', disturbing :: passionate, a dry, lifeless name :: the ripe grain.*

➤ стилістичні функції, притаманні антонімам як особливому семантичному класу слів, що передаються через функцію контрастного зображення, як от:

When the real Mr Burton entered the room I had mixed feelings. The inquisitive side of me was disappointed, the fourteen-year-old in me positively delighted. [10, с.60].

➤ функції контрастного порівняння, різької протилежності, для прикладу:

Sophy felt cold hands at her neck, cold fingers on her warm lips. <...> It was not the dead young whom she had felt such pity, it was a living creature with three wings, all hanging loosely on one side of it. On that side, the winged side, it was dull gold and had the face of a bird of prey, dignified, golden-eyed, feather-breasted, powdered with hot metallic particles. On its other side, turned into the shadow, it was grey like wet clay, and formless, putting out stumps that were not arms, moving what was not a mouth in a thin whisper. It spoke in two voices, one musical, one a papery squeak. 'Tell her I wait. [11, с.282-283].

У цьому фрагменті тексту спостерігаємо такі контрастні порівняння як: *cold hands, cold fingers :: warm lips, the dead young :: a living creature, dull gold :: grey like wet clay, golden-eyed, feather-breasted, powdered with hot metallic particles :: formless, musical :: a papery squeak.*

Таким чином, пронизуючи усі рівні художнього тексту, контрастема містить у собі текстотвірний потенціал, забезпечуючи структурно-сміслову єдність текстового континууму, виступає в якості ядра художнього твору. Уміння виявити несуперечливо внутрішні семантичні, структурні та стилістичні зв'язки окремих типів контексту сприяє розумінню предметно-логічної інформації, емоційно-естетичного змісту та внутрішньої зв'язності цілого тексту.

Як висновок, стверджуємо, що контрастема у тексті виступає і як текстотвірний структурний принцип, і як засіб художнього відображення дійсності, тобто, створює ієрархію форм і смислів за домінуючої ролі контрастної семантики, співвідношення смислових фрагментів. Отже, контрастема дозволяє з найбільшою переконливістю і експресивністю вербалізувати концептуально значущі фрагменти дійсності і служити стилістичним та текстотвірним елементом художнього тексту. Проблематика дослідження контрастеми потребує у перспективі подальших наукових розвідок у площині її концептуально-когнітивних аспектів.

Література

1. Андреева Г.В. Языковое выражение контраста и его стилистические функции в художественной прозе (на материале английского языка): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Л.: 1984. – 184 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. — 3-е изд. — М.: Искусство, 1986.— 573 с.
3. ЛЭС - Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. - 2-е изд., дополненное. - М.: Большая российская энциклопедия, 2002. - 709 с.
4. Матвиевская, Л.А. Оксюморон в творчестве М. Ю. Лермонтова Л.А. Русский язык в школе. 1979. с. 65-68.
5. Новиков Л.А. Русская антонимия и ее лексикографическое описание // Львов М. Р. Словарь антонимов русского языка. - М.: Рус. яз., 1988.-С. 5-30.
6. Одинцов В. В. Стилистика текста. - М.: Наука, 1980. - 262 с.

7. Полюга Л.М. Повний словник антонімів української мови. – 3-є видання, доповнене, виправлене. – Київ: Вид-во «Довіра», 2006.
8. Скребнев Ю.М. Основы стилистики английского языка: Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., испр. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель», 2000. – 224 с. (на англ. яз.).
9. Стилистический энциклопедический словарь русского языка. — М.: "Флинта", "Наука" Под редакцией М.Н. Кожиной 2003.
10. Ahern Cecelia A Place Called Here, Harper, 2006. – 485 p.
11. Byatt A.S., Angels & Insects, London: Vintage, 1993. – 290 p.
12. Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition 2009 © William Collins Sons & Co. Ltd. 1979, 1986 © Harper Collins Publishers 1998, 2000, 2003, 2005, 2006, 2007, 2009.
13. Longman Dictionary of Contemporary English. Pearson Education Ltd, 6th impression, London; 2003. – 1950 p.
14. Roget's 21st Century Thesaurus, Third Edition Copyright © 2013 by the Philip Lief Group.

Summary

The article focuses on the contrast as the stylistic category of literary text. The authors reveal stylistic peculiarities of this figure on the basis of literary texts and analyse the place of contrast in the literary text, its realization on the different levels of the text and their combination with various stylistic figures of speech.

COHERENCE IN TRANSLATED DISCOURSE AND INTERFERENCE IN TRANSLATION

Duruttyová M., Mudrák B.

University of Pavol Jozef Šafárik, Slovakia

Communication in natural discourse is grounded on the notion that discourse elements are mutually related in coherent ways thus conveying meaning. It is assumed that translation should be viewed as an act of communication; as in the study of all acts of communication, considerations of both the process and the product of communicative act necessarily relate to at least the linguistic, discoursal and social systems holding for the two languages and cultures involved [Blum-Kulka, 1996:18].

Bearing in mind that the original text and translated text are acts of communication belonging to two different cultures, it is necessary to ask oneself the